

DI SẢN TRƯƠNG HÁN SIÊU TRONG PHÁT TRIỂN DU LỊCH TẠI NINH BÌNH

Hoàng Thị Thu Hằng¹

Ngày nhận bài: 15/5/2025

Ngày chấp nhận đăng: 23/6/2025

Tóm tắt: Ninh Bình là một địa phương có nguồn lực di sản đa dạng và phong phú bao gồm các di tích lịch sử và các danh lam thắng cảnh nổi tiếng. Những di sản này đóng vai trò là nguồn lực du lịch và là điểm đến thu hút khách du lịch trong nước và quốc tế. Danh nhân Trương Hán Siêu là một người con của mảnh đất Ninh Bình đã để lại dấu ấn của mình qua những di sản văn hóa tại nơi đây. Bài viết xem xét mối quan hệ tác động giữa di sản Trương Hán Siêu với sự phát triển du lịch của tỉnh Ninh Bình. Mục đích của nghiên cứu là tìm hiểu mối quan hệ giữa giá trị di sản Trương Hán Siêu và phát triển du lịch để đề xuất các cách bảo tồn và phát huy giá trị di sản Trương Hán Siêu trong phát triển du lịch tại Ninh Bình hiện nay.

Từ khóa: Trương Hán Siêu, di sản, du lịch.

TRUONG HAN SIEU'S HERITAGE IN TOURISM DEVELOPMENT IN NINH BINH

Abstract: Ninh Binh is a locality with diverse and rich heritage resources including historical relics and famous landscapes. These heritages play a role as tourism resources and destinations attracting domestic and international tourists. The famous Truong Han Sieu is a son of Ninh Binh land who has left his mark through the cultural heritages here. The article examines the impact relationship between Truong Han Sieu heritage and tourism development in Ninh Binh province. The purpose of the study is to understand the relationship between the value of Truong Han Sieu heritage and tourism development to propose ways to preserve and promote the value of Truong Han Sieu heritage in tourism development in Ninh Binh today.

Keywords: Truong Han Sieu, heritage, tourism;

1. Đặt vấn đề

Di sản được coi là một nguồn tài nguyên quan trọng trong việc phát triển du lịch. Ninh Bình là một địa phương giàu truyền thống lịch sử và văn hóa với nguồn tài nguyên di sản vô cùng đa dạng và phong phú. Nơi đây không chỉ có hệ thống di tích lịch sử, văn hóa gắn với triều đại nhà Đinh, Tiền Lê và nhà Trần (cố đô Hoa Lư, đền thờ vua Đinh – vua Lê) mà còn nổi tiếng với các danh lam thắng cảnh thiên nhiên kỳ vĩ (quần thể danh thắng Tràng An – Di sản Văn hóa và Thiên nhiên Thế giới được UNESCO công nhận). Bên cạnh đó, Ninh Bình còn là vùng đất

¹ Viện Nghiên cứu Văn hóa, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam, Email: hoangthuhangics@gmail.com

của những di sản tâm linh, tiêu biểu là chùa Bái Đính, một ngôi chùa lớn nhất Đông Nam Á, đền thờ Trương Hán Siêu trên núi Non Nước nhằm tôn vinh một danh nhân kiệt xuất của dân tộc. Những di sản này đóng vai trò quan trọng trong sự phát triển du lịch tại Ninh Bình. Sự kết hợp hài hòa giữa thiên nhiên và văn hóa đã tạo nên sức hút đặc biệt cho Ninh Bình giúp nơi đây đã trở thành một trong những điểm đến hấp dẫn nhất Việt Nam.

Như vậy, nguồn lực di sản không chỉ giúp bảo tồn giá trị truyền thống mà còn là động lực thúc đẩy du lịch và phát triển kinh tế cho địa phương. Đồng thời, du lịch dựa trên di sản còn góp phần nâng cao ý thức bảo tồn văn hóa, giúp thế hệ sau hiểu rõ hơn về lịch sử và giá trị truyền thống. Bài viết xem xét tác động giữa di sản Trương Hán Siêu và phát triển du lịch tại Ninh Bình, đồng thời cung cấp một số vấn đề nhằm bảo tồn và phát huy giá trị di sản Trương Hán Siêu đối với sự phát triển du lịch Ninh Bình hiện nay.

2. Kết quả nghiên cứu

2.1. Mối quan hệ di sản và phát triển du lịch

Di sản bao gồm các giá trị truyền thống được trao truyền qua các thế hệ và hình thành nên bản sắc riêng giúp phân biệt các cộng đồng dân tộc. Nguồn tài nguyên di sản bao gồm: di sản văn hóa vật thể và di sản văn hóa phi vật thể. Di sản văn hóa vật thể là biểu hiện của văn hóa vật chất của một cộng đồng đang và đã sống tại một khu vực sống như: cảnh quan, di tích khảo cổ, di tích tôn giáo.... Di sản văn hóa phi vật thể là biểu hiện của các giá trị văn hóa tinh thần bao gồm các giá trị và thực hành văn hóa của các thế hệ trong quá khứ và hiện tại bao gồm: lối sống, tập quán xã hội, lễ hội, âm nhạc, nghề thủ công... Nguồn tài nguyên này không chỉ có giá trị văn hóa nổi bật mà còn là tài sản, chìa khóa quan trọng của ngành du lịch.

Nguồn lực di sản là tiềm năng và động lực quan trọng để phát triển và quảng bá du lịch. Ngược lại, nó cũng có những tác động mạnh mẽ lên đời sống kinh tế, xã hội tại điểm đến. Nguồn lực di sản giúp tiếp thị du lịch để tăng sức hấp dẫn và đáp ứng nhu cầu du lịch. Trong bối cảnh hiện nay, di sản đã trở thành một sản phẩm quan trọng đáp ứng nhu cầu khách du lịch (Nguyễn Hoàng Tuệ Quang (2012): 184).

Tài nguyên di sản và du lịch có mối quan hệ mật thiết với nhau. Một mặt, tài nguyên di sản giúp thúc đẩy sự phát triển du lịch và mặt khác du lịch giúp quảng bá và bảo tồn di sản của người dân. Tại các điểm di sản, nguồn di sản có thể mang lại cả lợi ích kinh tế và lợi ích xã hội cho người dân địa phương và tạo nhiều cơ hội để khách tham quan tìm hiểu các giá trị văn hóa ở trong quá khứ và hiện tại. Do đó, di sản giúp bảo vệ cuộc sống con người với những tính liên tục của văn hóa. Tài nguyên di sản là tiềm năng và động lực quan trọng để phát triển và quảng bá du lịch và có những tác động mạnh mẽ lên đời sống kinh tế, xã hội của cộng đồng điểm đến. Nguồn lực di sản giúp tiếp thị du lịch để tăng sức hấp dẫn và đáp ứng nhu cầu du lịch. Trong bối cảnh hiện nay, di sản đã trở thành một sản phẩm quan trọng đáp ứng nhu cầu khách du lịch. Do đó, loại hình du lịch văn hóa là một quá trình mà thông qua đó các nguồn tài nguyên di sản được tiêu thụ bởi khách du lịch và được khai thác bởi cộng đồng địa phương. Việc sử dụng các di sản trong quá khứ cho việc sản xuất và tiêu thụ ở hiện tại đã thúc đẩy du lịch phát triển (Nguyễn Quốc Hùng (2008):30). Hoạt động du lịch tại các điểm đến sẽ chuyển đổi nguồn tài nguyên di sản trở nên hấp dẫn hơn thông qua quá trình hàng hóa hóa. Lợi ích thu được từ du lịch sẽ được sử dụng để bảo tồn các sản phẩm văn hóa đồng thời thúc đẩy sự phát triển kinh tế tại địa phương.

2.2. Di sản Trương Hán Siêu tại Ninh Bình

Trương Hán Siêu (? - 1354), tên tự là Thăng Phủ, hiệu Độn Tẩu quê ở làng Phúc Thành², huyện Yên Ninh, lộ Trường Yên. Từ nhỏ, Trương Hán Siêu đã nổi tiếng thông minh, ham học hỏi và sớm bộc lộ tư tưởng yêu nước sâu sắc.

² Nay thuộc phường Vân Giang, thành phố Hoa Lư, tỉnh Ninh Bình theo Nghị quyết số 1318/NQ-UBTVQH15 của UBTVQH về việc sắp xếp đơn vị hành chính cấp huyện, cấp xã của tỉnh Ninh Bình giai đoạn 2023 – 2025, nhập phường Phúc Thành cũ vào phường Vân Giang

Trương Hán Siêu xuất thân là môn khách của Hưng đạo vương Trần Quốc Tuấn, tính tình cương nghị, học vấn uyên thâm, giàu lòng yêu nước, được các vua nhà Trần tôn quý như bậc thầy. Ông từng tham gia cuộc kháng chiến chống quân Nguyên Mông lần thứ hai (1285) và thứ ba (1287 - 1288). Năm 1308, ông được vua Trần Anh Tông bổ làm học sĩ. Đời vua Trần Minh Tông giữ chức Hành khiển. Sang đời vua Trần Hiến Tông năm 1339 làm môn hạ Hữu ty lang trung, đến đời vua Trần Dụ Tông năm 1342 đổi sang Tả ty lang trung kiêm Kinh lược sứ ở Lạng Giang, rồi thăng Tả gián nghị Đại phu năm 1345 và năm 1351 làm Tham tri chính sự. Năm Quý Tỵ (1353), ông lãnh quân thân sách ra trấn nhậm ở Hóa Châu (Huế ngày nay), giữ vùng đất này được yên ổn. Tháng 11 năm Giáp Ngọ (1354), ông cáo bệnh xin về nghỉ, nhưng về chưa đến kinh sư thì qua đời. Sau khi ông mất, nhà vua truy tặng hàm Thái bảo, năm 1363 truy tặng Thái phó và được thờ ở Văn Miếu quốc gia (từ năm 1372), ngang với các bậc hiền triết đời xưa.

Bên cạnh sự nghiệp chính trị, Trương Hán Siêu còn là một nhà văn hóa, học giả uyên bác, để lại nhiều tác phẩm có giá trị, đặc biệt trong thể loại phú. Văn chương của ông giàu hình ảnh, ý nghĩa sâu sắc, thể hiện tinh thần yêu nước, tư tưởng triết học và lòng tự hào dân tộc. Một số tác phẩm tiêu biểu của ông như: “Bạch Đằng giang phú” ca ngợi chiến công trên sông Bạch Đằng, nơi quân dân Đại Việt từng đánh bại quân Nam Hán và Nguyên Mông, bài phú “Dục Thúy Sơn Linh Tế Phú” ca ngợi cảnh đẹp của núi Dục Thúy (Ninh Bình), đồng thời thể hiện triết lý nhân sinh, đề cao giá trị tinh thần và văn hóa. Ngoài ra, một số tác phẩm như Khai Nghiêm tự bi ký, Hoa Y bi ký, Linh Tế Tháp ký... mang nội dung ghi chép về lịch sử, văn hóa, thể hiện sự uyên bác của ông về triết học, Phật giáo và Nho giáo.

Tóm lại, Trương Hán Siêu không chỉ là một vị quan trung thành, một học giả uyên thâm mà còn là một nhà thơ tài hoa, để lại dấu ấn sâu sắc trong lịch sử văn hóa Việt Nam. Những giá trị mà ông để lại vẫn còn nguyên vẹn và có ý nghĩa to lớn trong việc giáo dục thế hệ trẻ hôm nay. Những di sản Trương Hán Siêu nổi bật tại mảnh đất Ninh Bình bao gồm như sau:

Đền thờ Trương Hán Siêu

Đền thờ Trương Hán Siêu là nơi thờ phụng danh nhân Trương Hán Siêu. Đây là một trong những di tích lịch sử - văn hóa quan trọng của tỉnh Ninh Bình. Đền tọa lạc cạnh chân núi Non Nước - nơi ngã ba sông Đáy và sông Vân. Đây là vị trí có ý nghĩa quan trọng được xem là nơi linh thiêng để thờ danh nhân có công lớn với đất nước. Đền thờ Trương Hán Siêu được xây dựng theo phong cách kiến trúc truyền thống của Việt Nam, mang đậm dấu ấn thời Nguyễn. Cổng Tam Quan cổ kính, mang phong cách kiến trúc cung đình xưa, chạm khắc tinh xảo. Chính điện là nơi đặt bài vị và tượng thờ Trương Hán Siêu. Trong gian thờ chính được bài trí trang nghiêm với hoành phi, câu đối ca ngợi công lao của ông. Hậu cung là không gian linh thiêng, nơi diễn ra các nghi lễ quan trọng trong các dịp lễ hội. Trong đền có bia đá ghi lại công trạng của Trương Hán Siêu, cùng các bài thơ do ông sáng tác. Khuôn viên đền rộng rãi, có nhiều cây xanh, tạo không gian thư thái cho khách tham quan.

Đền thờ Trương Hán Siêu được xây dựng để tôn vinh công lao của ông đối với dân tộc. Đây không chỉ là một công trình kiến trúc đẹp mà còn là nơi lưu giữ giá trị lịch sử, văn hóa quan trọng của Ninh Bình. Đây không chỉ là du lịch tâm linh quan trọng thu hút du khách đến tìm hiểu lịch sử và thưởng ngoạn vẻ đẹp của vùng đất cổ đô mà còn là thờ phụng danh nhân văn hóa Trương Hán Siêu có nhiều công lớn với đất nước.

Núi Dục Thúy

Núi Dục Thúy (hay Non Nước) ở Ninh Bình không chỉ là danh thắng sơn thủy hữu tình, mà còn là nơi ghi dấu mối quan hệ đặc biệt giữa thiên nhiên và con người, tiêu biểu là danh nhân

Trương Hán Siêu. Tên núi “Dục Thúy” do chính ông đặt với ý nghĩa “chim trả tấm mình nơi cửa biển”, thể hiện cái nhìn tinh tế của một bậc thức giả yêu thiên nhiên.

Trương Hán Siêu đã gắn bó máu thịt với ngọn núi này. Khi lui về ẩn dật, ông chọn Dục Thúy Sơn làm nơi dưỡng tâm, xây dựng Nghinh Phong Các – lầu đón gió để mỗi ngày đọc sách, ngắm cảnh, sáng tác thơ văn. Sau này, người dân đã đặt bức hoành phi “Trương công như tại” [Cụ Trương vẫn còn đây] như lời tri ân với vị danh sĩ.

Trương Hán Siêu còn để lại nhiều tác phẩm bất hủ trong đó có hai bài được khắc trên núi Thúy là “Dục Thúy Sơn” và “Linh Tế tháp ký”. Những vần thơ của ông như “Sóng in bóng tháp bờ-đề/Mở toang cửa động liền kề chân mây” đã biến núi Dục Thúy thành một không gian nghệ thuật, thu hút hàng trăm thi nhân đời sau noi gương khắc thơ.

Núi Dục Thúy đã từng là nguồn cảm hứng vô tận cho Trương Hán Siêu, ngược lại, ông dùng văn chương nâng tầm vẻ đẹp của núi từ một thắng cảnh tự nhiên thành biểu tượng văn hóa. Ngọn núi ấy cũng chính là nơi Trương Hán Siêu gửi gắm tâm sự thời loạn: “Non xanh xanh vẫn như xưa/Du nhân đi mãi vẫn chưa thấy về!” đó vừa là nỗi niềm hoài cổ, vừa là khát khao an nhiên tự tại.

Ngày nay, dù Nghinh Phong Các đã trải qua nhiều lần trùng tu, dù những bài thơ khắc đá phủ rêu phong, nhưng mỗi duyên kỳ ngộ giữa Trương Hán Siêu và Dục Thúy Sơn vẫn sống mãi. Núi không chỉ là di sản địa chất, mà còn là “bảo tàng sống” lưu giữ hồn cốt văn hóa Đại Việt, mà Trương Hán Siêu chính là người đặt viên đá đầu tiên.

Chùa Đầu Long

Nằm ở phường Tân Thành (Ninh Bình), chùa Đầu Long là một trong “tứ long” linh thiêng của vùng Phúc Am, nơi hội tụ tín ngưỡng Phật giáo và tín ngưỡng thờ anh hùng dân tộc. Tên chùa gắn với truyền thuyết “rồng châu Bắc Đầu”, phản ánh địa thế đất thiêng và tầm nhìn vũ trụ của người xưa. Chùa Đầu Long đặc biệt gắn liền với Trương Hán Siêu. Ông không chỉ là tác giả của kiệt tác “Bạch Đằng giang phú”, mà còn để lại dấu ấn sâu đậm tại ngôi chùa này. Tương truyền, trong thời gian làm quan, ông thường lui tới chùa.

Chùa Đầu Long được xây dựng theo trục hướng Tây, mang phong cách kiến trúc thời Nguyễn với các hạng mục: tam quan hai tầng mái, thượng điện, nhà thờ Tổ và khu thờ Mẫu. Đáng chú ý là tượng rồng đá dài 20m uốn lượn trong hồ nước - biểu tượng cho sự hòa quyện giữa nghệ thuật điêu khắc và tín ngưỡng dân gian. Chùa còn lưu giữ nhiều cổ vật quý như: Tảng đá mài gương của Trần Quốc Tảng thời chống Nguyên Mông, sáu tấm bia đá thời Nguyễn ghi công đức trùng tu.... Cùng với việc thờ Phật, chùa Đầu Long còn là nơi thờ cúng và tưởng niệm “cửu vị nhà thần” (chín vị thần) (các vị thần vốn được thờ tại các đền miếu ở làng Phúc Am), gồm: Quý Minh Đại vương, Nguyễn Bặc, Trần Hưng Đạo, cùng Trương Hán Siêu. Điều này thể hiện sự kết hợp độc đáo giữa Phật giáo và tín ngưỡng bản địa.

Với bề dày lịch sử hơn 700 năm, chùa Đầu Long là minh chứng sống động cho sự gắn kết giữa con người và văn hóa xứ Ninh Bình. Dấu ấn của Trương Hán Siêu cùng các bậc anh hùng đã biến nơi đây thành “bảo tàng” lưu giữ hồn cốt dân tộc, xứng đáng là di sản cần được bảo tồn và tôn vinh.

Tóm lại, di sản Trương Hán Siêu tại Ninh Bình là minh chứng sâu sắc cho mối tương tác đa chiều giữa con người, thiên nhiên và văn hóa dân tộc. Trương Hán Siêu để lại dấu ấn sâu đậm trên nhiều bình diện: chính trị, văn học, tư tưởng và tâm linh. Các di tích gắn liền với ông tại Ninh Bình như đền thờ, núi Dục Thúy, văn bia, chùa cổ... không đơn thuần là địa điểm tưởng niệm, mà là biểu hiện tập trung của một hệ giá trị văn hóa – lịch sử đặc thù. Di sản ấy thể hiện tư duy nhân văn sâu sắc của Trương Hán Siêu, dung hòa giữa Nho – Phật – Đạo, giữa hành đạo và ẩn cư, giữa lý tưởng trung quân và khát vọng an nhiên. Sự hiện diện của văn bia và thi phẩm

khắc đá cho thấy một hình thức lưu giữ tri thức bằng nghệ thuật và tâm linh, góp phần kiến tạo nên một “bảo tàng văn hóa sống”. Di sản Trương Hán Siêu không chỉ là ký ức lịch sử của Ninh Bình mà còn là biểu tượng cho tinh thần Đại Việt – nơi văn hóa, tư tưởng và lòng yêu nước hòa quyện làm một.

2.3. Nguồn lực di sản Trương Hán trong phát triển du lịch tại Ninh Bình

Du lịch là ngành có khả năng chuyển đổi môi trường và hoạt động của con người thành các địa điểm tham quan. Các hoạt động của du lịch trong việc chuyển đổi các di sản thành các điểm tham quan được nhiều lựa chọn của du khách. Nguồn di sản văn hóa đã trở thành một trong những điểm quan trọng để thu hút khách du lịch hiện nay. Di sản đóng một vai trò tích cực trong việc bảo tồn các giá trị văn hóa truyền thống và giáo dục lòng yêu nước, niềm tự hào dân tộc. Địa phương có di sản thơ mộng, hùng vĩ với bề dày truyền thống lịch sử - văn hóa sẽ trở thành điểm du lịch văn hóa hấp dẫn. Những di sản văn hóa này là động lực quan trọng để thúc đẩy sự phát triển kinh tế - xã hội của địa phương. Tài nguyên di sản cần có những chiến lược để hợp tác với du lịch với vai trò động lực thúc đẩy nền kinh tế vì du lịch không thể phát triển hiện quả nếu không có nguồn lực di sản (Trần Văn Vững (2005): 82). Sự kết hợp giữa văn hóa và du lịch có ý nghĩa lớn đối với nền kinh tế. Nó cung cấp các điểm đến, giúp đa dạng sự quan tâm và lựa chọn trong phát triển du lịch. Ngoài ra, du lịch có nhiều tiềm năng trong việc tăng cường hiểu biết giữa các nền văn hóa. Nó không chỉ là công cụ trong việc bảo tồn các giá trị văn hóa di sản mà còn giúp duy trì sự hòa bình của các khu vực có nền văn hóa khác nhau của đất nước. Di sản Trương Hán Siêu và phát triển loại hình du lịch văn hóa - tâm linh tại Ninh Bình có mối quan hệ tác động qua lại. Di sản Trương Hán Siêu không chỉ có giá trị lịch sử mà còn góp phần thúc đẩy sự phát triển du lịch, ngược lại du lịch có tác động bảo tồn di sản Trương Hán Siêu giúp duy trì các giá trị của di sản, đặc biệt là tinh thần yêu nước, sự hiếu học và tư tưởng chính trị của danh nhân văn hóa Trương Hán Siêu.

Nguồn lực di sản Trương Hán Siêu tác động đến sự phát triển du lịch

Hiện nay, cụm di tích đền Trương Hán Siêu và chùa Đâu Long đã trở thành những điểm du lịch văn hóa tâm linh thu hút khách du lịch, đặc biệt di tích núi Dục Thúy là nơi hai bài “Dục Thúy Sơn” và “Linh Tế tháp ký” của Trương Hán Siêu được khắc trên núi đã nhận được sự quan tâm đặc biệt của du khách khi có nhu cầu tìm hiểu giá trị lịch sử và văn hóa về cuộc đời và sự nghiệp của danh nhân Trương Hán Siêu.

Đền Trương Hán Siêu, chùa Đâu Long và núi Dục Thúy cũng giúp mở rộng tuyến du lịch văn hóa tâm linh tại Ninh Bình vì được kết hợp trong các điểm tham quan di tích lịch sử - tâm linh khác như cố đô Hoa Lư, chùa Bái Đính, Tràng An. Điều này đã tạo thành một tuyến tham quan hấp dẫn, giúp du khách có trải nghiệm toàn diện về lịch sử và văn hóa của mảnh đất Ninh Bình. Những nguồn lực di sản này đã thu hút du khách và người dân địa phương tham gia, tạo động lực phát triển kinh tế du lịch tại Ninh Bình.

Như vậy, có thể nói nguồn lực di sản Trương Hán Siêu giúp đa dạng hóa loại hình du lịch từ đó giúp nâng cao vị thế du lịch tại Ninh Bình. Vì thế, sản phẩm du lịch Ninh Bình không chỉ nổi bật với du lịch sinh thái mà còn có loại hình du lịch văn hóa – tâm linh hay các chương trình du lịch tìm hiểu lịch sử, giáo dục truyền thống cho học sinh, sinh viên qua những di sản về danh nhân Trương Hán Siêu, góp phần nâng cao hình ảnh và giúp Ninh Bình trở thành một trung tâm du lịch thu hút không chỉ du khách trong nước mà còn khách quốc tế đến khám phá văn hóa Việt Nam.

Du lịch có tác động tới việc bảo tồn và phát huy các giá trị di sản Trương Hán Siêu

Phát triển du lịch gắn với bảo tồn di sản là việc phát huy tiềm năng du lịch đồng thời bảo vệ và duy trì các giá trị lịch sử, văn hóa truyền thống của Ninh Bình. Điều này giúp tạo ra một môi trường du lịch bền vững và mang lại lợi ích kép cho cả du khách và cộng đồng nơi đây. Sự phát triển loại hình du lịch văn hóa - tâm linh tại các điểm di tích đền Trương Hán Siêu, chùa Đâu Long và núi Dục Thúy đã giúp duy trì các giá trị lịch sử, văn hóa truyền thống, đặc biệt là

tinh thần yêu nước, sự hiếu học và tư tưởng chính trị của danh nhân văn hóa Trương Hán Siêu. Những di sản Trương Hán Siêu giúp giáo dục truyền thống, truyền cảm hứng cho thế hệ trẻ về lịch sử dân tộc.

Ngoài ra, du lịch phát triển giúp thúc đẩy dịch vụ du lịch và kinh tế địa phương làm gia tăng nguồn thu từ du lịch. Lượng khách đến thăm quan nhằm tưởng nhớ công lao của danh nhân Trương Hán Siêu tại các di tích đền Trương Hán Siêu, chùa Đâu Long, núi Dục Thúy giúp gia tăng các hoạt động kinh doanh dịch vụ tạo việc làm cho người dân địa phương như: làm hướng dẫn viên du lịch, dịch vụ xe điện,... phục vụ du khách tham quan. Tóm lại, di sản Trương Hán Siêu không chỉ là một phần quan trọng của lịch sử mảnh đất Ninh Bình mà còn là nguồn lực thúc đẩy du lịch nơi đây phát triển. Nhờ giá trị di sản Trương Hán Siêu, cụ thể là giá trị văn hóa tín ngưỡng của đền Trương Hán, chùa Đâu Long và những giá trị lịch sử, văn học của hai bài văn bia “Dục Thúy Sơn” và “Linh Tế tháp ký” trên núi Dục Thúy đã góp phần tăng sức hút du lịch của Ninh Bình với du khách trong nước và quốc tế.

Bảo tồn và phát huy giá trị di sản Trương Hán Siêu trong phát triển du lịch

Di sản Trương Hán Siêu có vai trò quan trọng trong việc thu hút du khách đến với loại hình du lịch văn hóa tâm linh của Ninh Bình. Để khai thác tối đa tiềm năng này, cần có các chiến lược phù hợp như sau:

Về quảng bá di sản văn hóa Trương Hán Siêu: Việc quảng bá không chỉ giúp thu hút du khách mà còn nâng cao nhận thức của cộng đồng về bảo tồn di sản (Lư Thị Thu Thủy (2023): 35). Quảng bá về di sản Trương Hán Siêu giúp thế hệ trẻ hiểu hơn về công lao của ông và những giá trị lịch sử - văn hóa của vùng đất Ninh Bình. Để làm được điều này thì cần đẩy mạnh ứng dụng công nghệ trong quảng bá di sản, cụ thể là tạo trang web và ứng dụng giới thiệu thông tin về di sản Trương Hán Siêu tại Ninh Bình tại các di tích đền Trương Hán Siêu và chùa Đâu Long, cùng với đó là các tác phẩm văn học nổi tiếng của ông tại núi Dục Thúy. Đồng thời, cung cấp bản đồ số, thông tin hướng dẫn tham quan cho khách du lịch tại các di tích này. Các hoạt động quảng bá qua mạng xã hội và nền tảng số sử dụng như Facebook, TikTok, YouTube để giới thiệu về di sản Trương Hán Siêu nhằm tăng độ nhận diện hình ảnh của di sản Trương Hán Siêu trên đất Ninh Bình. Ngoài ra, các tour du lịch ảo (Virtual Tour) về đền Trương Hán Siêu, chùa Đâu Long và về hai bài văn bia “Dục Thúy Sơn” và “Linh Tế tháp ký” trên núi Dục Thúy nhằm giúp du khách có trải nghiệm thực tế trước khi đến tham quan trực tiếp. Tóm lại, việc quảng bá di sản Trương Hán Siêu không chỉ giúp nâng cao giá trị văn hóa – lịch sử của Ninh Bình mà còn thúc đẩy phát triển du lịch bền vững. Kết hợp công nghệ, mở rộng tuyến du lịch và đầu tư hạ tầng sẽ giúp di sản này được tiếp cận rộng rãi hơn với du khách trong nước và quốc tế.

Về giáo dục giá trị di sản Trương Hán Siêu: Giáo dục giá trị di sản đóng vai trò quan trọng trong việc bảo tồn, phát huy giá trị lịch sử và thúc đẩy du lịch bền vững (Vương Thị Phương Hạnh (2022): 27). Đối với di sản Trương Hán Siêu, giáo dục không chỉ giúp nâng cao nhận thức của cộng đồng mà còn tạo động lực thu hút du khách đến với Ninh Bình. Đồng thời, việc giáo dục di sản giúp bảo tồn và phát huy giá trị văn hóa – lịch sử, giáo dục cho người dân, đặc biệt là thế hệ trẻ hiểu rõ hơn về cuộc đời, sự nghiệp và những đóng góp của danh nhân văn hóa Trương Hán Siêu. Khi người dân hiểu rõ giá trị di sản Trương Hán Siêu thì họ có thể trở thành đại sứ văn hóa giúp quảng bá du lịch địa phương mình như: hướng dẫn viên, chủ homestay...chính người dân là những chủ thể văn hóa sẽ truyền tải tốt hơn câu chuyện về danh nhân Trương Hán Siêu một cách gần gũi giúp tạo dấu ấn sâu sắc trong lòng du khách. Việc nhận thức được giá trị di sản Trương Hán Siêu sẽ giúp cộng đồng có ý thức gìn giữ, bảo vệ giá trị di sản của ông nhằm duy trì sức hấp dẫn của điểm đến trong phát triển du lịch. Đối với khách du lịch nếu được hướng dẫn hoặc cung cấp thông tin đầy đủ về danh nhân Trương Hán Siêu qua các tài liệu về du lịch địa phương thì sẽ giúp họ có trải nghiệm sâu sắc hơn khi tham quan các điểm di sản Trương Hán

Siêu. Việc lồng ghép những câu chuyện lịch sử vào hành trình du lịch giúp tạo sự kết nối giữa du khách và điểm đến, khiến họ quay lại hoặc giới thiệu cho người khác.

Ngoài ra, cần lồng ghép giáo dục di sản Trương Hán Siêu vào hoạt động phát triển du lịch như xây dựng trung tâm trưng bày giới thiệu về cuộc đời, sự nghiệp và các tác phẩm văn học của ông. Ứng dụng công nghệ thực tế ảo giúp du khách trải nghiệm những trận chiến, những giai thoại về Trương Hán Siêu một cách sống động. Đào tạo đội ngũ hướng dẫn viên có kiến thức sâu rộng về danh nhân văn hóa Trương Hán Siêu để truyền tải câu chuyện hấp dẫn đến du khách. Tổ chức các khóa đào tạo về kỹ năng thuyết minh, kể chuyện di sản Trương Hán Siêu để nâng cao chất lượng dịch vụ du lịch.

Giáo dục di sản Trương Hán Siêu đóng vai trò quan trọng trong việc bảo tồn và phát huy giá trị lịch sử góp phần thúc đẩy du lịch Ninh Bình phát triển bền vững. Khi kết hợp chặt chẽ giữa giáo dục và du lịch, di sản này sẽ không chỉ là một điểm tham quan mà còn là nguồn cảm hứng mạnh mẽ, thu hút du khách và nâng cao hình ảnh du lịch của Ninh Bình.

Giá trị di sản Trương Hán Siêu gắn với phát triển du lịch bền vững: Di sản Trương Hán Siêu không chỉ mang giá trị lịch sử, học thuật mà còn đóng vai trò trong phát triển du lịch bền vững tại Ninh Bình. Hoạt động quản lý di sản Trương Hán Siêu tại đền thờ Trương Hán Siêu, chùa Đầu Long, núi Dục Thúy, văn bia “Thiên Biểu” tại đền và lăng mộ Trương Hán Siêu³, văn bia “Trùng tu Đầu Long tự bi ký”⁴ tại chùa Đầu Long... cần có biện pháp bảo tồn các hiện vật quý giá đồng thời giữ gìn cảnh quan xung quanh di sản. Như vậy, di sản Trương Hán Siêu mới được bảo tồn được ý nghĩa lịch sử, văn hóa của di sản vì đây là nơi lưu giữ những giá trị văn hóa của ông. Bên cạnh những cách thức bảo tồn di sản Trương Hán Siêu gắn với du lịch bền vững cũng đặt ra những thách thức về việc bảo tồn đúng cách để tránh thương mại hóa dẫn đến việc làm mất đi giá trị tinh thần và văn hóa. Trong công tác quản lý, cần kiểm soát các hoạt động du lịch tránh ảnh hưởng đến không gian linh thiêng của di tích thờ và tưởng niệm danh nhân văn hóa Trương Hán Siêu.

Hiện nay, trước thực trạng công tác quảng bá di sản Trương Hán Siêu chưa thực sự hiệu quả so với các điểm đến nổi tiếng khác ở Ninh Bình, vì vậy, cần đẩy mạnh truyền thông số, kết hợp với các tour du lịch lớn để thu hút thêm du khách và sử dụng công nghệ để quảng bá và bảo tồn di sản qua ứng dụng thực tế ảo để tạo tour tham quan ảo tại các di tích di sản Trương Hán Siêu giúp du khách dễ dàng tiếp cận từ xa.

Tóm lại, di sản Trương Hán Siêu có giá trị trong việc phát triển loại hình du lịch văn hóa tâm linh một cách bền vững tại Ninh Bình. Nếu được bảo tồn và quảng bá đúng cách, di sản này không chỉ góp phần gìn giữ truyền thống mà còn tạo động lực cho du lịch phát triển lâu dài. Việc kết hợp giáo dục, công nghệ và bảo tồn đúng hướng sẽ giúp Ninh Bình khai thác hiệu quả hơn giá trị di sản Trương Hán Siêu trong phát triển du lịch.

3. Kết luận

Di sản Trương Hán Siêu không chỉ là một biểu tượng có giá trị lịch sử sâu sắc mà còn giữ vai trò quan trọng trong việc thúc đẩy phát triển du lịch văn hóa tâm linh tại tỉnh Ninh Bình. Việc khai thác hiệu quả và bền vững di sản này không chỉ góp phần phát huy tiềm năng du lịch của tỉnh mà còn đảm bảo gìn giữ và lan tỏa những giá trị văn hóa truyền thống của dân tộc. Trong bối cảnh phát triển du lịch bền vững, sự kết hợp giữa bảo tồn di sản với hoạt động giáo dục, truyền thông quảng bá và ứng dụng công nghệ hiện đại là hướng đi cần thiết và khả thi. Cách tiếp cận này sẽ góp phần nâng cao hiệu quả khai thác giá trị di sản Trương Hán Siêu trong lĩnh vực du lịch, đồng thời tạo động lực cho sự phát triển kinh tế – xã hội lâu dài trên nền tảng bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa dân tộc.

³ Đền và lăng mộ Trương Hán Siêu đã bị phá khoảng các năm 1951-1952, nay bia được dựng tại đền Trương Hán Siêu

⁴ Nội dung bia có nói đến việc thờ Trương Hán Siêu tại chùa Đầu Long

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Nguyễn Quốc Hùng (2008), Điều kiện về việc bảo tồn và phát triển du lịch tại các di sản ở Việt Nam hiện nay, *Di sản văn hóa*, Số 1(22), tr.29-34.
- [2] Trần Văn Vững (2005), Tỉnh ủy, thành ủy vùng Đồng bằng sông Hồng lãnh đạo phát huy giá trị di sản văn hóa gắn với phát triển du lịch giai đoạn hiện nay, *Tạp chí Nghiên cứu Triết học*, số 19 (2-2025), tr.82-88.
- [3] Lưu Thị Thu Thủy (2023), Bảo tồn di sản văn hóa của Việt Nam hiện nay, *Tạp chí Thông tin Khoa học xã hội*, số 1.2023, tr.31-38.
- [4] Vương Thị Phương Hạnh (2022), Một số biện pháp nâng cao hiệu quả giáo dục di sản trong dạy học ở trường phổ thông, *Tạp chí Giáo dục*, Số 22(15), tr.24-29.
- [5] Nguyễn Hoàng Tuệ Quang (2012), Các xu hướng nghiên cứu về du lịch di sản: Lý thuyết và vận dụng, *Tạp chí Khoa học Đại học Huế: Khoa học xã hội và Nhân văn*, Tập 132. Số 6A, tr.171-194.

